

РОЄНКО С. О.

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

старший викладач

м. Умань

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ПРИВАТНИХ КОМЕРЦІЙНИХ УЧИЛИЩАХ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Важливою складовою системи освіти початку ХХ століття були приватні навчальні заклади, що відкривалися з ініціативи і на кошти приватних осіб. Прогресивні, небайдужі діячі, які зналися на педагогічній справі, прагнули вибудувати у заснованих ними приватних закладах нову систему навчально-виховної роботи. Окреме місце в загальній системі освіти посідали комерційні навчальні заклади, зокрема училища, що за своїм устроєм стали альтернативою гімназійної освіти. Окрім середньої освіти нові навчальні заклади ставили за мету поширювати комерційні знання.

Комерційні училища в порівнянні з гімназіями мали більше свободи щодо організації навчально-виховного процесу, адже кожен з них працював за окремим статутом, що розроблявся з урахуванням місцевих потреб та умов.

Специфіка становлення та розвитку комерційної освіти розглядається у дослідженні І. Добрянського та В. Постолатія «Громадська та приватна ініціатива в розвитку освіти України (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)» [1]. Автори зосереджують увагу на чинниках, що сприяли поширенню комерційних навчальних закладів, їх фінансуванні та аналізують навчальні плани за якими вони працювали, проте особливості виховної роботи залишилися поза увагою дослідників.

Організації навчального процесу в Київських комерційних училищах на початку ХХ століття присвячена стаття О. Мушки [2]. У поле зору дослідниці потрапила діяльність І-го й ІІ-го Київських комерційних училищ та жіночого приватного комерційного училища Л. Володкевич.

Дослідниця історії педагогіки Н. Дічек в контексті розгляду проблеми теретичного узагальнення феномену педагогічного новаторства як приклад такого новаторства наводить діяльність першого в Києві приватного жіночого комерційного училища Л. Володкевич [3].

Аналіз літератури засвідчує, що дослідники діяльності комерційних закладів зосереджують свою увагу на організації навчальної роботи. Проте, аналізуючи діяльність приватних комерційних навчальних закладів, не можна обійти увагою таке важливе питання, як зміст та організація в них виховного процесу. Адже найпрогресивніші приватні заклади своє завдання вбачали не лише в навчанні, а й у вихованні дітей.

Так, колектив жіночого комерційного училища Л. Володкевич вважав, що діяльність працівників закладу має бути спрямована не лише на реалізацію навчальної мети – дати знання, завдяки яким учні « будуть діяльними членами суспільства, здатними приносити користь і собі, і людям» [4, с. 73], але й чимало уваги приділяли вихованню учениць. Вони спрямовували свою діяльність на виховання таких якостей як наполегливість, ініціативність, здатність до спільної діяльності заради досягнення єдиної мети.

Пріоритетним напрямком було виховання самостійності та самодисципліни. Аби досягти поставленої мети в училищі відмовилися від традиційних методів покарання, вважаючи їх такими, що суперечили меті виховання та пригнічували особистість. Вони вважали, що « ... нагорода повинна полягати виключно в усвідомленні свого морального й розумового удосконалення, в усвідомленні розширення своїх здібностей, а покарання – у відсутності цього усвідомлення» [4, с. 73]. Тому одним з найважливіших і найскладніших завдань було формування внутрішніх потреб особистості. Інструментом формування таких потреб в початкових класах є інтерес, а в старших – звичка розумової праці.

Оскільки в училищі відмовилися від традиційних засобів впливу – оцінок, покарань, нагород – то вирішальне значення мав приклад учителя, наставника, вихователя. Адже «душа школи – хороший учитель» [4, с.73].

По закінченні закладу дитина піде у самостійне життя, де доведеться самій приймати важливі рішення, тому важливо зменшити залежність учнів від наставників, батьків, через привчання їх до самодисципліни.

Усвідомлюючи взаємозалежність між навчанням та вихованням, колектив закладу дбав про пристосування навчальних програм та методів до особливостей дитячої душі та дитячого розуму.

Завдяки зменшенню кількості домашніх завдань, зокрема вивчення напам'ять, у дітей вивільнився час на додаткове читання та фізичні вправи, прогулянки. Щорічно в училищі організовувалися загальноосвітні екскурсії та екскурсії на фабрики та заводи.

Естетичне виховання здійснювалося шляхом проведення музично-літературних вечорів та залучення до театрального мистецтва.

З метою заохочення дітей до творчості в приватному комерційному училищі Л. Володкевич було започатковано випуск учнівських журналів, які знайомили читачів з особливостями навчання та давали ученицям можливість висловити через поетичні та прозові рядки свої думки, почуття, ставлення та розкрити внутрішній світ. Журнали, що виходили один раз на рік, були проілюстровані малюнками. Варто відзначити, що така форма роботи на той час була прогресивним явищем.

Значною мірою успіх педагогічної справи залежав від контролю та впливу на нього суспільної думки. Засновники приватних закладів спрямовували свої зусилля на ознайомлення громадськості з особливостями навчально-виховного процесу в окрему взятому закладі, тому що «довіра суспільства є запорукою успіху справи» були переконані й педагоги комерційного училища П. Натансона [5, арк. 58]. Вони усвідомлювали, що лише підтримка громади є запорукою стабільного функціонування закладу, що утримується на кошти засновника та плати за навчання учнів. Тому діяльність педагогічних комітетів, що діяли в приватних комерційних училищах, була спрямована на презентацію своєї діяльності. Так, поглибленню взаємодії між училищем та батьками учнів, окрім педагогічних зборів, що проводилися,

покликане було, започатковане в 1906 році видання «Памятной книжки женского коммерческого училища Л. Н. Володкевич». Книга ставила за мету ознайомити громадскість з особливостями здійснення навчально-виховного процесу в закладі, тому що батьки, які прагнуть дати своїм дітям відповідну освіту, мають «ознайомитися з духом та спрямованістю» [4, с. 78] закладу для того, щоб з'ясувати чи відповідає він потребам батьків та дітей. Також колектив училища ставив за мету викликати зацікавленість серед громадськості проблемами педагогіки. Укладачі були переконані в тому, що діти заслуговують на увагу до їхніх інтересів не лише педагогів, але й широкого кола громадськості та мають право на отримання істинно гуманного виховання, тобто « такого виховання, яке враховувало б інтереси людської особистості» [4, с. 1]. Училище ставило за мету сприяти всебічному розвитку дитини та готувати її до практичної діяльності. Знання розглядалися як «зброя для розвитку умів».

Ми розглянули лише деякі з аспектів, що характеризують основні напрями та методи виховної роботи у приватних навчальних закладах. Навіть цей вибірковий огляд дає право стверджувати, що цим питанням надавалася значна увага, підносячи виховання на гідний рівень. Проведений аналіз також засвідчує, що у приватному шкільництві початку ХХ століття набули утвердження прогресивні для того часу погляди на сутність виховного процесу, його залежність від особистості вихователя, необхідність дотримання індивідуального підходу та принципу природо відповідності. Важливим засобом досягнення виховних цілей виступало співробітництво з батьками учнів, що здійснювалося на засадах партнерства, взаємної поваги і співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добрянський І. А., Постолатій В. В. Громадська та приватна ініціатива в розвитку освіти України (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / І. А. Добрянський, В. В. Постолатій. – Кіровоград : КІРУЕ, 1998. – 143 с.

2. Мушка О. Організація навчального процесу в Київських комерційних училищах на початку ХХ століття [Електронний ресурс] / Оксана Мушка // Гуманітарний вісник. – 2011. – № 23. – С. 142 – 146. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdpi/2011_23/142_146.pdf
3. Дічек Н. До питання теоретичного узагальнення феномену педагогічного новаторства (ретроспективний вимір) / Наталія Дічек // Історико-педагогічний альманах. – 2009. – № 2. – С. 4–12.
4. Памятная книжка (первая) женского коммерческого училища Л. Н. Володкевич. – К. : Типография 1-й Киевской артели печатного дела, 1906. – 126 с.
5. Отчет о состоянии 3-х классов коммерческого училища, учрежденного П. М. Натансоном в Киеве за 1898 – 99 учебный год. – К. : Типография Императорского университета Св. Владимира, 1899. // Центральний державний історичний архів України, м. Київ, Ф. 442, оп. 630 (1900), спр. 385, арк. 56–71.